

Ocena stanu przygotowania banków do wdrożenia Nowej Bazylejskiej Umowy Kapitałowej – przegląd wyników badań

The Evaluation of Banks' Preparation for Implementing the New Basel Capital Accord – a Survey Review

*Joanna Krasodomska**

pierwsza wersja: 12 czerwca 2006 r., ostateczna wersja: 16 lutego 2007 r., akceptacja: 26 lutego 2007 r.

Streszczenie

W artykule zaprezentowano ocenę stanu przygotowania banków do wdrożenia Nowej Bazylejskiej Umowy Kapitałowej. Wykorzystano w tym celu wyniki badań przeprowadzonych przez KPMG, Financial Times Research Centre, Ernst & Young i Risk Magazine oraz PricewaterhouseCoopers. Dla pełniejszej prezentacji problemu uwzględniono również wyniki badań przeprowadzonych przez Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego, których celem było określenie wpływu nowych regulacji na wymogi kapitałowe banków (QIS 3 i QIS 5). Dane liczbowe przedstawiono w artykule w przekroju regionalnym w podziale na świat, Europę Środkowo-Wschodnią i Polskę oraz w przekroju problemowym z wyróżnieniem stanu zaawansowania prac, deklarowanych metod pomiaru w odniesieniu do ryzyka kredytowego i operacyjnego oraz wysokości budżetu przeznaczanego na wdrożenie Nowej Umowy.

Słowa kluczowe: zarządzanie ryzykiem, Nowa Bazylejska Umowa Kapitałowa, badania

Abstract

The article presents an evaluation of the preparations banks have made to implement the New Basel Capital Accord in the light of the results of surveys conducted by KPMG, Financial Times Research Centre, Ernst & Young, Risk Magazine and PricewaterhouseCoopers. For a more complete picture of the problem, the results QIS3 and QIS5 studies of the Basel Committee on Banking Supervision are also presented, which aim to investigate the influence of the new rules on the capital requirements of banks. The statistics in the article are presented not only according to geographical regions: the world, Central and Eastern Europe and Poland, but also according to the main problems such as project phase, chosen approaches to Credit and Operational Risk measurement and size of the budget allocated for the implementation of the New Accord.

Keywords: risk management, the New Basel Capital Accord, surveys

JEL: G2

Wprowadzenie

Nowa Bazylejska Umowa Kapitałowa to obecnie ważne wyzwanie stojące zarówno przed bankami, jak i przed instytucją nadzoru bankowego. Jej ostateczna wersja, która powstała w wyniku prac trwających od 1999 r., została opublikowana przez Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego w czerwcu 2004 r. (Basel Committee on Banking Supervision 2004). Regulacje Nowej Umowy są określane mianem „kamienia milowego architektury rynku finansowego” (Jajuga 1999). O randze omawianego zagadnienia świadczy również duża liczba publikacji, których autorami są zarówno teoretycy, jak i praktycy zajmujący się zarządzaniem ryzykiem w bankach.

Ze względu na to, że wytyczne Komitetu nie mają mocy prawnej, zakres i sposób ich przyjęcia pozostawiono do decyzji lokalnych organów nadzoru. Przykładowo, w USA ustalenia Umowy nie będą obowiązujące dla wszystkich banków. Wprowadzą je w najbardziej zaawansowanej formie jedynie największe z nich¹. Inaczej przedstawia się sytuacja w Unii Europejskiej. Wytyczne Nowej Umowy zostały bowiem ujęte w Dyrektywie 2006/49/WE z 14 czerwca 2006 r. w sprawie adekwatności kapitałowej firm inwestycyjnych i instytucji kredytowych, która uchylili w lipcu 2006 r. Dyrektywę 93/6/EWG i inne dyrektywy w sprawie adekwatności kapitałowej (określane wspólnym mianem Dyrektyw CAD), oraz w Dyrektywie 2006/48/WE z 14 czerwca 2006 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje kredytowe, zastępującej Dyrektywę 2000/12/WE (Komisja Papierów Wartościowych i Giełd 2006). Dwie wymienione dyrektywy z 2006 r. składają się na pakiet przepisów zwanych Capital Requirements Directive (CRD) i obie mają być stosowane przez państwa członkowskie od 1 stycznia 2007 r. Ich celem jest przede wszystkim wprowadzenie proponowanego w Nowej Umowie podejścia do obliczania wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka kredytowego i operacyjnego oraz podkreślenie konieczności rozwoju metod zarządzania ryzykiem. Skutkami tych działań mają być lepsza ochrona inwestorów, wzrost zaufania do instytucji finansowych oraz zwiększenie stabilności finansowej i konkurencyjności gospodarki Unii Europejskiej.

Banki rozpoczęły przygotowania do wprowadzenia w życie Nowej Bazylejskiej Umowy Kapitałowej jeszcze przed opublikowaniem jej ostatecznej wersji. Mimo uzasadnionych obaw, że wprowadzenie zasad Umowy będzie procesem pracochłonnym i kosztownym, oczekiwania z nią związane dotyczyły przede

wszystkim istotnego usprawnienia systemu zarządzania ryzykiem w bankach i zmniejszenia wymogu kapitałowego z jego tytułu. Szczególnym wyzwaniem, wymagającym podjęcia odpowiednich działań na długo przed planowanym wejściem w życie Nowej Umowy, stało się gromadzenie danych niezbędnych do stosowania zaawansowanych metod zarządzania ryzykiem operacyjnym i kredytowym.

Celem artykułu jest ocena stanu przygotowania banków do wejścia w życie Nowej Bazylejskiej Umowy Kapitałowej przeprowadzona na podstawie analizy wyników badań KPMG, Financial Times Research Centre, Ernst & Young i Risk Magazine oraz PricewaterhouseCoopers. Analiza uzyskanych informacji w podziale na świat, Europę Środkowo-Wschodnią i Polskę ma ukazać najważniejsze różnice pomiędzy wymienionymi regionami oraz wskazać prawdopodobne ich przyczyny. Dla pełniejszej prezentacji problemu w artykule wspomniano również o badaniach przeprowadzonych przez Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego, których celem było określenie wpływu Nowej Umowy na wymogi kapitałowe banków.

1. Przygotowanie banków do wdrożenia Nowej Bazylejskiej Umowy Kapitałowej – perspektywa świata i różnicowań regionalnych

W badaniu przeprowadzonym przez firmę KPMG na przełomie października i listopada 2003 r. wzięły udział 294 instytucje finansowe z 38 krajów². Celem badań było ustalenie stanu przygotowania banków do wprowadzenia Nowej Bazylejskiej Umowy Kapitałowej, a w szczególności:

- stopnia zaawansowania banków w realizacji projektów dotyczących jej wdrożenia,
- wybranych przez banki metod obliczania wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka kredytowego i operacyjnego,
- kosztów związanych z jej wprowadzeniem,
- dostrzeganych przez banki korzyści i przeszkód związanych z jej wejściem w życie.

Banki biorące udział w badaniu podzielono na grupy według kraju pochodzenia i wyodrębniono trzy regiony:

- Europa, Środkowy Wschód i Afryka,
- Kanada, USA i Ameryka Łacińska,
- obszar Azji i Pacyfiku.

Wśród respondentów dominowały banki z regionu Europy, Środkowego Wschodu i Afryki, stanowiące 68% ogółu ankietowanych; większość z nich były to banki europejskie. Po raz pierwszy corocznymi badaniami ankietowymi objęto również banki działają-

¹ Należy zaznaczyć, że nadzór bankowy w USA podjął decyzję o przesunięciu wejścia w życie wytycznych Nowej Umowy – proces ten ma rozpocząć się w 2008 r., a całkowite wdrożenie Nowej Umowy jest planowane na 2012 r., por. Silverman (2006).

² Wyniki badań KPMG opracowano na podstawie: KPMG International (2004a; 2004b).

Tabela 1. Struktura respondentów według krajów biorących udział w badaniu (w %, 100% = 294 banki)

Kraj	%	Kraj	%	Kraj	%
Niemcy	7	Meksyk	3	Indonezja	1
Japonia	7	Czechy	3	Filipiny	1
Wielka Brytania	6	Hiszpania	2	Chorwacja	1
Austria	6	Finlandia	2	Izrael	1
Dania	5	Węgry	2	Kuwejt	1
Szwajcaria	5	Tajwan	2	Malezja	1
USA	5	Belgia	2	Singapur	1
Włochy	4	Grecja	2	Turcja	1
Indie	4	Łotwa	2	Iran	1
Australia	4	Polska	2	Katar	1
Bahrajn	3	Afryka Pd	2	Kanada	1
Hongkong	3	Brazylia	1	Francja	0,5
Irlandia	3	Dania	1		

Źródło: KPMG International (2004b).

ce w Polsce, przy czym niewiele z nich udzieliło odpowiedzi. Spośród badanych banków 11% stanowili respondenci z obu Ameryk, a pozostałe 21% z obszaru Azji i Pacyfiku.

W badaniu wzięło udział prawie tyle samo banków aktywnych na arenie międzynarodowej (49%), co działających lokalnie (51%). Większość z nich (około 60%) stanowiły banki detaliczne, w których wartość aktywów trwałych przekraczała 5 mld USD.

Stopień zaawansowania banków w realizacji projektów dotyczących wdrożenia wymogów Nowej Bazylejskiej Umowy Kapitałowej

Z przeprowadzonych badań wynika, że zdecydowana większość ankietowanych banków (około 90%) rozpoczęła prace związane z wdrożeniem zasad Umowy i tylko 8% respondentów nie podjęło żadnych działań w tym zakresie.

Analizując ten problem w przekroju według poszczególnych regionów stwierdzono, że prace nad wprowadzeniem zasad Nowej Umowy były w badanym okresie najbardziej zaawansowane w Europie, na Środkowym Wschodzie i Afryce (85%) (tabela 2).

Żadnych działań w celu wdrożenia zasad Nowej Umowy nie podjęło 16% respondentów w rejonie Azji i Pacyfiku, 15% w regionie obu Ameryk i jedynie 4% w Europie, na Środkowym Wschodzie i w Afryce.

We wszystkich regionach banki przygotowywały projekty dotyczące ryzyka kredytowego i operacyjnego. Prace związane jedynie z ryzykiem operacyjnym prowadziło tylko 9% banków z Kanady, USA i Ameryki Łacińskiej i 2% banków z Europy, Środkowego Wschodu i Afryki. Banki obszaru Azji i Pacyfiku interesowały się głównie ryzykiem kredytowym.

Chociaż większość banków rozpoczęła prace nad wprowadzeniem Nowej Bazylejskiej Umowy Kapitałowej, w przypadku ryzyka kredytowego 23% z nich znajdowało się dopiero we wstępnej fazie przygotowań (powołanie zespołu i planowanie), a około 30% nie dalej niż na etapie opracowywania modeli (wstępna i szczegółowa analiza wymagań); w odniesieniu do ryzyka operacyjnego odpowiednio 27% i 40% (tabela 3). Jak można zauważyć, około 10% badanych banków dopiero powołało zespoły robocze zajmujące się ryzykiem kredytowym, 13% – operacyjnym, a niewiele więcej znajdowało się na etapie planowania (odpowiednio 13% i 14%). Na etapie budowy systemów i modeli zarządzania ryzykiem zgodnie z Nową Umową jest 22% banków w odniesieniu do ryzyka kredytowego i 19%, jeśli chodzi o ryzyko operacyjne. Tylko 8% ogółu respondentów rozpoczęło fazę testowania i weryfikacji projektów dotyczących ryzyka kredytowego. W przypadku ryzyka operacyjnego odsetek ten jest jeszcze mniejszy i wynosi 4%.

Tabela 2. Realizacja projektów wdrożenia wymogów Nowej Umowy w zakresie ryzyka kredytowego i operacyjnego (w %)

Realizacja projektów dotyczących:	Europa, Środkowy Wschód i Afryka	Kanada, USA i Ameryka Łacińska	Obszar Azji i Pacyfiku	Świat
- ryzyka kredytowego i operacyjnego	85	67	67	79
- wyłącznie ryzyka kredytowego	9	9	17	11
- wyłącznie ryzyka operacyjnego	2	9	0	2
- brak realizacji projektów	4	15	16	8

Źródło: KPMG International (2004b).

Tabela 3. Stopień zaawansowania projektów wdrożeniowych (w %)

Etap prac	Ryzyko kredytowe	Ryzyko operacyjne
Powołanie zespołu roboczego	10	13
Planowanie	13	14
Wstępna analiza	14	21
Szczegółowa analiza wymagań	17	19
Projektowanie i budowa systemów i modeli	22	19
Wdrażanie i integracja	16	10
Testowanie i weryfikacja	8	4

Źródło: KPMG International (2004b).

Z badań wynika również, że bardziej zaawansowane były prace związane z realizacją projektów dotyczących zarządzania ryzykiem kredytowym niż operacyjnym. Więcej banków powołało zespoły robocze ds. ryzyka kredytowego niż operacyjnego w regionie Azji i Pacyfiku (odpowiednio 22% i 15%) oraz w Kanadzie, USA i Ameryce Łacińskiej (odpowiednio 12% i 9%). Odmienna sytuacja wystąpiła jedynie w trzecim analizowanym regionie (Europa, Środkowy Wschód i Afryka). Z działających tam banków 14% powołało zespoły zajmujące się realizacją projektów z zakresu ryzyka operacyjnego, a 10% – kredytowego.

Ostatni – sprawiający bankom najwięcej trudności – etap wdrażania zasad Nowej Umowy rozpoczęło najwięcej banków z Kanady, USA i Ameryki Łacińskiej. Testowanie i weryfikację opracowanych modeli pomiaru ryzyka kredytowego prowadziło tam bowiem 9% banków, a operacyjnego – 15%.

Analiza postępu prac w przekroju według rodzajów ryzyka prowadzi do wniosku, że banki najbardziej zaawansowane w realizacji projektów dotyczących ryzyka operacyjnego pochodziły z obu Ameryk (9%), średnio zaawansowane z Europy, Środkowego Wschodu i Afryki (4%), natomiast najmniej zaawansowane działały w rejonie Azji i Pacyfiku (2%). Ana-

logiczna sytuacja występowała w przypadku ryzyka kredytowego – odpowiednio 15%, 10%, 4%.

Wybrane metody obliczania wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka kredytowego i operacyjnego

Zdecydowana większość banków pytana o przyjęte metody wyliczania wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka kredytowego i operacyjnego wskazała metodę standardową (odpowiednio 35% i 44%). W momencie przeprowadzania badania 5% banków nie wybrało jeszcze metody w odniesieniu do ryzyka kredytowego, a 8% – w odniesieniu do ryzyka operacyjnego.

Wśród metod wybranych do obliczania wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka kredytowego na drugim miejscu pod względem częstotliwości wskazań znalazła się podstawowa metoda wewnętrznych ratingów (33%). Zastosowanie zaawansowanej metody wewnętrznych ratingów deklarowała ponad jedna czwarta banków (27%). W przypadku ryzyka operacyjnego przyjęcie zaawansowanych metod pomiarów deklarowało aż 23% badanych.

Analizując problem wyboru metod zarządzania ryzykiem w trzech wyróżnionych regionach, można zauważyć istotne różnice. Banki z regionu Azji

Tabela 4. Metody pomiaru wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka kredytowego i operacyjnego (w %)

Wybrana metoda	Europa, Środkowy Wschód i Afryka	Kanada, USA i Ameryka Łacińska	Obszar Azji i Pacyfiku	Świat
Ryzyko kredytowe				
Metoda standardowa	30	44	48	35
Podstawowa metoda wewnętrznych ratingów	35	16	33	33
Zaawansowana metoda wewnętrznych ratingów	31	38	10	27
Decyzja nie została podjęta	4	3	8	5
Ryzyko operacyjne				
Metoda podstawowego wskaźnika	24	30	19	24
Metoda standardowa	48	12	53	44
Zaawansowane metody pomiaru	22	48	15	23
Decyzja nie została podjęta	7	9	12	8

Źródło: KPMG International (2004b).

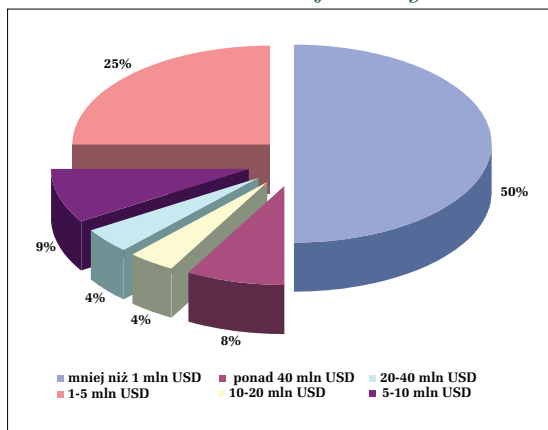
i Pacyfiku deklarowały raczej rozwiązania podstawowe, podczas gdy podejście zaawansowane planowali głównie respondenci działający na obszarze obu Ameryk (tabela 4). Aż 48% z nich zamierzało stosować zaawansowane metody pomiaru w odniesieniu do ryzyka operacyjnego. Przyczyn tego zróżnicowania należy upatrywać w decyzjach nadzoru bankowego w USA, który zobowiązał największe amerykańskie banki do wdrożenia założeń Nowej Umowy, przy czym do obliczania wymogów kapitałowych muszą one zastosować najbardziej zaawansowane podejścia. W regionie Azji i Pacyfiku 8% badanych banków wciąż nie podjęło decyzji, jaką metodę zastosować w zarządzaniu ryzykiem kredytowym. W odniesieniu do ryzyka operacyjnego ten odsetek był jeszcze większy i wynosił 12%.

Koszty wdrożenia Nowej Umowy

Połowa badanych banków zarezerwowała środki na wdrożenie Nowej Umowy w kwocie nieprzekraczającej 1 mln USD, a jedna czwarta z nich w przedziale od 1 mln USD do 5 mln USD (wykres 1).

Cześć respondentów (8%) określiła jednak budżet przeznaczony na jej wprowadzenie na poziomie dużo wyższym – ponad 40 mln USD.

Wykres 1. Wielkość budżetu przeznaczonego na wdrożenie zasad Nowej Umowy

Źródło: KPMG International (2004b).

Korzyści związane z Nową Umową i najważniejsze przeszkody w jej wdrożeniu

Przeprowadzone przez firmę KPMG badania wskazują, że banki pozytywnie oceniały zasady Nowej Bazylejskiej Umowy Kapitałowej. Do korzyści płynących z ich stosowania najczęściej zaliczały udoskonalenie systemu ratingów kredytowych (73%) i zarządzania ryzykiem operacyjnym (65%). Interesujące jest, że wymieniana przez banki korzyść polegająca na ograniczeniu wymogów kapitałowych banku – jeden z najważniejszych celów Nowej Bazylejskiej Umowy Kapitałowej – znalazła się na dalszym miejscu.

Wykorzystanie zasad nowej Umowy do udoskonalenia zarządzania ryzykiem operacyjnym szczególnie mocno zaakcentowały banki z USA, Kanady i Ameryki Łacińskiej. Aż 89% z nich stwierdziło, że spodziewa się poprawy efektywności zarządzania ryzykiem operacyjnym, podczas gdy opinię taką wyraziło tylko 63% banków w Europie, na Środkowym Wschodzie i w Afryce oraz 60% w regionie Azji i Pacyfiku.

Oczekiwania banków odnośnie do zmniejszenia wymogu kapitałowego kształtowały się podobnie w trzech analizowanych rejonach i były deklarowane przez około 50% badanych banków.

Za najbardziej istotną przeszkodę wdrożenia Nowej Bazylejskiej Umowy Kapitałowej 58% respondentów uznało krótki czas na zastosowanie nowych zasad. Na problematyczne założenia drugiego filaru wskazało 53%, na założenia Nowej Umowy dotyczące ryzyka kredytowego – 51%, a na przedstawione w Umowie regulacje dotyczące ryzyka operacyjnego – 50%. Dla 24% banków najmniej kłopotliwe do wprowadzenia wydawały się regulacje trzeciego filaru Umowy, dotyczące ich sprawozdawczości (tabela 5).

Kolejna grupa zawartych w ankiecie pytań dotyczyła barier napotkanych przez banki we wdrożeniu konkretnej, wybranej metody zarządzania ryzykiem kredytowym i operacyjnym. Większość respondentów (68%) za najpoważniejszą przeszkodę uznała koszty związane z jej opracowaniem i wprowadzeniem (tabela 6). Koszty te za główną barierę wdrożenia Nowej Bazylejskiej Umowy Kapitałowej uznały przede wszystkim banki z USA, Kanady i Ameryki

Tabela 5. Najczęściej wymieniane bariery wdrożenia Nowej Umowy (w %)

Wyszczególnienie	Nie	Nie wiem	Tak
Obliczenie wymogu kapitałowego	16	39	45
Regulacje dotyczące ryzyka kredytowego	20	29	51
Regulacje dotyczące ryzyka operacyjnego	14	36	50
Filar I: minimalne wymogi kapitałowe	11	42	47
Filar II: proces kontroli nadzorczej	12	35	53
Filar III: dyscyplina rynkowa	24	41	35
Termin wdrożenia	13	29	58

Źródło: KPMG International (2004b).

Tabela 6. Najważniejsze bariery stosowania wybranej metody zarządzania ryzykiem (w %)

Wyszczególnienie	Nie	Nie wiem	Tak
Koszty wdrożenia	11	21	68
Brak historycznych danych dotyczących ryzyka operacyjnego	13	22	65
Brak możliwości dopasowania istniejących systemów IT	13	25	62
Brak ekspertów z dziedziny ryzyka operacyjnego i kredytowego	23	36	41

Źródło: KPMG International (2004b).

Łacińskiej (81%), następnie banki z obszaru Azji i Pacyfiku (71%) oraz Europy, Środkowego Wschodu i Afryki (65%).

Jak wynika z danych zawartych w tabeli 6, do kolejnych utrudnień w zastosowaniu wybranych metod badane banki zaliczały: brak historycznych danych dotyczących strat operacyjnych (65%) oraz brak możliwości dopasowania istniejących systemów informacyjnych i brak ekspertów z tej dziedziny (41%).

Pod wieloma względami wyniki ankiety KPMG są zbieżne z rezultatami badań przeprowadzonych przez **Financial Times Research Centre** na zlecenie firm Accenture, Mercer Oliver Wyman i SAP. Badania te przeprowadzono w kwietniu i maju 2004 r. wśród 97 z 200 największych światowych banków³. Ich celem była ocena stopnia spełniania przez nie wymogów Nowej Bazylejskiej Umowy Kapitałowej tuż przed ogłoszeniem jej ostatecznej wersji. Podobnie jak w przypadku badań KPMG banki objęte badaniami pogrupowano według trzech regionów: Europa Zachodnia, kraje Azji i Pacyfiku oraz Ameryka Północna. Dodatkowo podzielono je według wielkości: na duże i średnie. Najważniejsze wyniki tych badań przedstawiono poniżej.

- Zarówno badania KPMG, jak i Financial Times Research Centre potwierdziły, że banki z USA oraz regionu Azji i Pacyfiku były mniej zaawansowane w pracach przygotowawczych niż banki europejskie. Proces wdrażania rozpoczęło ponad 60% banków europejskich i tylko 12% banków w USA oraz 15% banków z regionu Azji i Pacyfiku.

- Badania wykazały dużą niepewność banków w odniesieniu do kosztów wdrożenia Nowej Umowy. Co trzeci ankietowany bank nie był w stanie ich oszacować. Najwyższy poziom niepewności odnotowano wśród banków w USA (59%) i Azji (54%), podczas gdy w Europie był on o połowę niższy. Banki, które określiły budżet niezbędny do wprowadzenia Umowy, wyznaczyły koszty na dużo wyższym poziomie niż respondenci w badaniach KPMG. Spośród banków średniej wielkości (wartość aktywów 25–100 mld USD) 90% nie przewidywało kosztów wyższych niż 50 mln EUR. Większych kosztów spodziewało się 2/3 dużych banków, a 30% określiło koszty na poziomie powyżej 100 mln EUR.

- Wykorzystywane do tej pory narzędzia zarządzania ryzykiem 63% banków oceniło jako niewystarczające lub przeciętne. Ponad 80% banków z Europy i USA planowało przyjęcie metod opartych na wewnętrznych ratingach do pomiaru ryzyka kredytowego przed 2007 r., mniej niż 50% zamierzało wprowadzić zaawansowane metody pomiaru w odniesieniu do ryzyka operacyjnego przed 2007 r., a 71% w 2010 r. W wynikach ankiety KPMG w obu przypadkach dominowało natomiast podejście standardowe.

- Zmian w praktykach biznesowych na skutek wdrożenia Umowy, przede wszystkim w procesach związanych z zarządzaniem ryzykiem operacyjnym, spodziewało się 90% respondentów.

- Najważniejszych korzyści wynikających z wdrożenia Nowej Bazylejskiej Umowy Kapitałowej badane banki upatrywały w usprawnieniu zarządzania ryzykiem. Podobnie jak w przypadku badań KPMG ograniczenie wymogów kapitałowych zeszło na dalszy plan.

We wrześniu 2004 r. firma **Ernst & Young i Risk Magazine** przeprowadziły badania dotyczące przygotowania banków na świecie do wdrożenia Nowej Umowy, przy czym szczególną uwagę poświęcono zagadnieniom związanym z ryzykiem operacyjnym⁴. Z odpowiedzi otrzymanych od ponad 400 instytucji finansowych wynikało, że:

- średni koszt wdrożenia Umowy został oszacowany na poziomie około 20 mln USD;

- najczęściej deklarowaną metodą pomiaru wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka operacyjnego były zaawansowane metody pomiaru, szczególnie w przypadku większych instytucji oraz tych, które wykorzystywały zaawansowaną metodę wewnętrznych ratingów w odniesieniu do ryzyka kredytowego,

- 80% respondentów zadeklarowało, że gromadziło dane dotyczące ryzyka operacyjnego, ale jedynie 30% z nich uznało je za kompletne,

- za cztery podstawowe wyzwania w zakresie zarządzania ryzykiem operacyjnym uznano jego pomiar, zbieranie danych na temat strat, najważniejszych kluczowych wskaźników ryzyka oraz samoocенę ryzyka i kontroli.

³ Wyniki badań FT Research Centre zaprezentowano na podstawie Accenture (2004).

⁴ Wyniki badań Ernst & Young i Risk Magazine zaprezentowano na podstawie prac: Romanowski, Szklarzyk (2005) oraz Flachsmann, McKinney (2004).

Kolejne badanie przeprowadzone przez **Ernst & Young i Risk Magazine** na przełomie listopada i grudnia 2004 r. wśród 245 instytucji z rejonu Azji i Pacyfiku⁵ dostarczyło m.in. następujących informacji (Straley, Hansen 2006):

- 65% respondentów znajdowało się na wczesnym etapie wdrożenia lub w ogóle nie rozpoczęło prac z nim związanych;

- jedna trzecia badanych instytucji nie była w stanie oszacować kosztów wdrożenia Umowy;

- około 20% banków nie podjęło ostatecznej decyzji, którą metodę pomiaru wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka kredytowego i operacyjnego zastosować;

- w odniesieniu do ryzyka operacyjnego większość respondentów deklarowała wykorzystanie prostszych rozwiązań (metoda podstawowego wskaźnika - 26%, metoda standardowa - 39%), przy czym ponad połowa planowała wprowadzenie zaawansowanych metod pomiaru do 2010 r.;

- w przypadku ryzyka kredytowego większość instytucji zamierzała wdrożyć metodę standardową (35%) lub podstawową metodę wewnętrznych ratingów (28%); podobnie jak w przypadku ryzyka operacyjnego ponad połowa z nich planowała stosowanie zaawansowanej metody wewnętrznych ratingów od 2010 r.;

- prawie 60% banków nie otrzymało żadnych wytycznych od lokalnych organów nadzoru w zakresie drugiego i trzeciego filaru Umowy, a 80% nie rozpoczęło żadnych prac zmierzających do realizacji ich ustaleń lub jest w ich początkowej fazie;

- dwie trzecie respondentów spodziewa się, że dzięki wdrożeniu Nowej Umowy ich przewaga konkurencyjna wzrośnie w średnim i długim okresie.

Z przytoczonych rezultatów badań wynika, że wiele banków w okresie opracowywania ostatecznej wersji Nowej Bazylejskiej Umowy Kapitałowej znajdowało się w stosunkowo wczesnej fazie prac nad jej wdrożeniem. Nieliczni respondenci byli na etapie testowania i weryfikacji opracowanych modeli zarządzania ryzykiem, jednym z najważniejszych i najtrudniejszych do przeprowadzenia. Uwzględniając krótki czas, jaki w chwili przeprowadzania badań pozostał bankom do momentu wejścia w życie Nowej Umowy, powinny one etap testowania i weryfikacji rozpocząć. Przeprowadzone badania wskazują jednak, że w wielu bankach jest to raczej mało prawdopodobne.

W odniesieniu do planowanych metod pomiaru wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka kredytowego i operacyjnego bardziej wiarygodne wydają się zatem wyniki badania KPMG oraz Ernst & Young i Risk Ma-

gazine przeprowadzone w rejonie Azji i Pacyfiku. Zgodnie z nimi większość banków zamierzała wdrożyć metodę standardową, a nieliczne - zaawansowane metody pomiaru, które są bardziej pracochłonne, czasochłonne i kosztowne do opracowania. Niemniej jednak wielu respondentów planowało stosować je od 2010 r., co wydaje się słusznym założeniem.

Istotne jest jednak to, że banki wiązały korzyści z wprowadzenia Nowej Umowy z usprawnieniem procesu zarządzania ryzykiem. Świadczy to bowiem, że odbierają regulacje Nowej Umowy nie tyle jako narzucony wymóg prawny, ile jako szansę zwiększenia efektywności prowadzonej działalności operacyjnej. Jedną z najważniejszych barier w jej osiągnięciu były koszty wprowadzenia nowych zasad.

2. Specyfika podejścia banków w Europie Środkowo-Wschodniej do wdrożenia Nowej Bazylejskiej Umowy Kapitałowej

W 2002 r. firma **PricewaterhouseCoopers** przeprowadziła badania ankietowe dotyczące stanu przygotowania banków w Europie Środkowo-Wschodniej do wprowadzenia zasad Nowej Bazylejskiej Umowy Kapitałowej⁶. Pytania dotyczyły między innymi:

- znajomości Nowej Umowy i harmonogramu jej wdrożenia,

- stanu zaawansowania banków w realizacji przedsięwzięć z nią związanych,

- wybranych metod obliczania wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka kredytowego i operacyjnego,

- kosztów związanych z wprowadzeniem nowych regulacji.

Badaniami objęto 64 banki działające na terenie Bułgarii, Chorwacji, Czech, Węgier, Łotwy, Litwy oraz Polski. W przypadku polskich banków na wysłanych 70 ankiet firma dostała dziesięć odpowiedzi. Przy prezentowaniu wyników badań zaznaczono, że na ankietę odpowiedziały banki prawdopodobnie najbardziej zaawansowane w przygotowaniach, a rzeczywista średnia jest zapewne poniżej poziomu, jaki prezentują rezultaty ankiety.

Znajomość regulacji Nowej Bazylejskiej Umowy Kapitałowej i terminu jej wdrożenia

Z przeprowadzonych badań wynika, że większość krajowych organów nadzoru planowała wdrożyć postanowienia Nowej Umowy zgodnie z harmonogramem, a w krajach kandydujących do Unii Europejskiej zakładano dostosowanie się do obowiązującego w niej reżimu adekwatności kapitałowej⁷.

⁵ Respondenci pochodzili z następujących krajów: Australia, Indie, Indonezja, Filipiny, Tajlandia, Chiny, Korea, Tajwan, Japonia, Hongkong, Malezja, Singapur.

⁶ Wyniki badań PricewaterhouseCoopers opracowano na podstawie PricewaterhouseCoopers (2004).

⁷ Badanie przeprowadzono przed rozszerzeniem Unii Europejskiej.

W odróżnieniu od banków w krajach „starej” Unii Europejskiej banki działające na terenie Europy Środkowej i Wschodniej nie traktowały wprowadzenia w życie zasad Nowej Bazylejskiej Umowy Kapitałowej jako pilnego zadania. Choć znały wagę problemu, zdały się nie dostrzegać konieczności podjęcia szybkich działań zmierzających do jej wdrożenia. W grupie respondentów można ponadto zauważyć istotne różnice pomiędzy krajami kandydującymi do Unii Europejskiej a południowymi i wschodnimi częściami regionu. Pierwsze były bowiem bardzo świadome problemu, drugie wręcz przeciwnie – często nawet nie wyrażały zgody na wzięcie udziału w badaniu.

W ankietowanej grupie występowały istotne różnice w kwestii dostępu do informacji na temat Nowej Umowy. Połowa banków przyznała, że ma pełne lub prawie pełne informacje o Nowej Umowie i harmonogramie jej wdrożenia, jedna trzecia stwierdziła, że otrzymała zasadniczo wszystkie informacje na jej temat od organów nadzoru. Były jednak banki, które deklarowały, że nie mają żadnych informacji na temat Nowej Umowy (5%) lub tylko częściowe (15%).

W przeprowadzonym badaniu zwrócono również uwagę na znaczne zaangażowanie kapitału zagranicznego w bankach działających na terenie Europy Środkowo-Wschodniej, co mogło być przyczyną trudności z wprowadzaniem Nowej Umowy. Jak już bowiem wspomniano, zgodnie z zasadami Umowy grupa bankowa jest zobowiązana do stosowania jednolitego podejścia do zarządzania ryzykiem. W tej sytuacji niepokojący był brak komunikacji pomiędzy bankami a ich organami macierzystymi. Spośród ankietowanych banków 29% stwierdziło bowiem, że nie otrzymało od podmiotu dominującego żadnych wytycznych na temat Nowej Umowy, a 25% uznało, iż tylko one prowadzą działania w tej sprawie. Szczegółowe instrukcje od spółki matki otrzymało tylko 13% banków, a ogólne – 17%.

Stan realizacji przedsięwzięć dotyczących wdrożenia Nowej Umowy

Wielu respondentów rozpoczęło już przygotowania do wdrożenia Nowej Umowy (32%) (wykres 2). Spośród nich 23% znajdowało się na etapie diagnozy lub analizy, a 9% dopiero rozpoczynało prace związane z jej wejściem w życie. Duża, 44-procentowa grupa banków przyznała jednak, że w ogóle nie brała jeszcze pod uwagę wprowadzenia regulacji Nowej Umowy.

Koszty związane z wdrożeniem Nowej Umowy

Choć wiele banków deklarowało rozpoczęcie prac związanych z wdrożeniem Nowej Umowy, większość

z nich nie zarezerwowała w budżecie środków na sfinansowanie tego przedsięwzięcia. Jedynie około 30% badanych banków posiadało środki finansowe na ten cel. Dominująca grupa nie potrafiła nawet w przybliżeniu określić przewidywanych kosztów tych działań. Podane przez respondentów szacunkowe wartości istotnie się różniły – od 0,3 mln EUR (4 banki) przez 30 mln EUR (2 banki) do 57 mln EUR (1 bank).

Wybrane metody pomiaru wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka kredytowego i operacyjnego

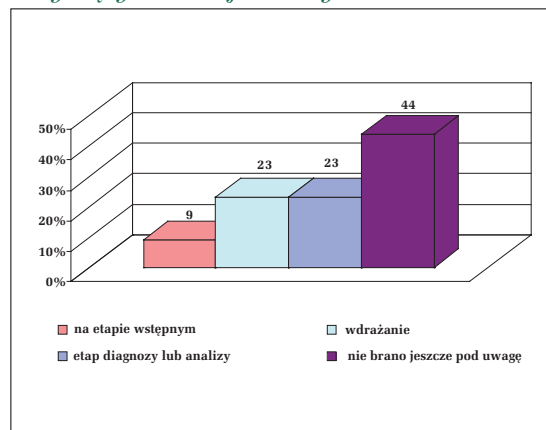
Najwięcej ankietowanych banków, podobnie jak większość banków w krajach wysoko rozwiniętych, wskazało, że do pomiaru wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka kredytowego zamierza wykorzystać metodę opartą na ratingach wewnętrznych – podstawową i zaawansowaną (odpowiednio 28% i 27%).

W przypadku ryzyka operacyjnego prawie jedna trzecia respondentów wybrała metodę standardową. Co ciekawe, tyle samo zadeklarowało zastosowanie zaawansowanych metod pomiaru.

Zgodnie z założeniami Nowej Umowy stosowanie najbardziej zaawansowanej metody pomiaru ryzyka operacyjnego wymaga dostępu do wiarygodnych danych historycznych za co najmniej trzy ostatnie lata. Jak wynika z badań, większość ankietowanych banków nie prowadziła, wymaganego do wdrożenia zasad Nowej Umowy, monitoringu ryzyka operacyjnego w podziale na rodzaje ryzyka i obszary działalności. Takie działania podjęło jedynie 8 z 64 ankietowanych banków. Aż 32% respondentów w żaden sposób nie kontrolowało tego ryzyka, a 27% kontrolowało je tylko w podziale na rodzaje (tabela 7).

Oprócz wspomnianych wyżej badań firma **Ernst & Young** przeprowadziła również badania koncentrujące się na rejonie Europy Środkowo-Wschodniej (Ernst & Young 2005). Zostały one przeprowadzone

Wykres 2. Stan realizacji przedsięwzięć dotyczących Nowej Umowy

Źródło: opracowanie własne na podstawie PricewaterhouseCoopers (2004).

Tabela 7. Obecna kontrola ryzyka operacyjnego

Wyszczególnienie	Liczba banków	Odsetek ogółu respondentów
Według rodzaju ryzyka	17	27
Według rodzaju działalności	4	6
Ogólnie dla całej instytucji	12	19
Brak kontroli ryzyka	20	32
Według rodzaju ryzyka i działalności	5	8
Według rodzaju ryzyka, działalności i dla całej instytucji	3	5

Źródło: opracowanie własne na podstawie PricewaterhouseCoopers (2004).

w 2005 r., a więc już po opublikowaniu ostatecznej wersji Umowy. Najważniejsze ich wyniki przedstawiono poniżej.

- Analizę kosztów wdrożenia Umowy przeprowadzono w zależności od rodzaju ryzyka. W odniesieniu do ryzyka operacyjnego 75% respondentów oszacowało koszty na poziomie niższym niż 1 mln EUR, a 12,5% – 1,5 mln EUR. W przypadku ryzyka kredytowego największy odsetek instytucji ocenił koszty na mniej niż 1 mln EUR (33%) i 1–5 mln EUR (również 33%), a 10% – na 5–10 mln EUR. Trudności z określeniem kosztów wprowadzania regulacji dotyczących ryzyka operacyjnego miało 12,5% banków, a ryzyka kredytowego – 24%.

- W odniesieniu do pomiaru wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka operacyjnego 8,3% uczestników badania deklaroowało metodę podstawowego wskaźnika, 66,5% – standardową, 16,7% – metodę zaawansowanych pomiarów, a pozostali zamierzali stosować różne rozwiązania w zależności od rodzaju działalności. Jednak większość instytucji (66,6%) deklaroowała wdrożenie w przyszłości zaawansowanych metod pomiarów.

- W celu pomiaru wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka kredytowego 45,8% banków wybrało metodę standardową, 33,3% podstawową metodę wewnętrznych ratingów, a jedynie 8,4% wersję zaawansowaną. Podobnie jak w przypadku ryzyka operacyjnego respondenci planowali szersze wykorzystanie metod bardziej zaawansowanych: aż 45,8% zamierzało wdrożyć zaawansowaną metodę wewnętrznych ratingów, 47,1% podstawową, a żaden bank nie zamierzał pozostać przy metodzie standardowej.

- Około 16,6% respondentów nie było w stanie wskazać docelowej metody pomiaru ryzyka operacyjnego, a 12,5% – ryzyka kredytowego.

- Ponad 70% respondentów oceniło, że przygotowania do wdrożenia Nowej Umowy zostały przeprowadzone w połowie.

- Wielu respondentów (54%) stwierdziło, że informacje, które uzyskali od lokalnych organów nadzoru, były bardzo ograniczone.

- Spośród uczestników badania 60% uznało, że wprowadzenie Nowej Umowy umożliwi im zwiększenie konkurencyjności na rynku finansowym.

Podsumowując można stwierdzić, że objęte badaniem banki w Europie Środkowo-Wschodniej były w momencie jego przeprowadzania w małym stopniu przygotowane do wdrożenia założeń Nowej Umowy. Jak wykazały badania PricewaterhouseCoopers, znaczna ich część w ogóle nie brała tego problemu pod uwagę. Badania były jednak przeprowadzone stosunkowo wcześniej – w 2002 r., więc można mieć nadzieję, że sytuacja się poprawiła. W tym regionie wprowadzenie zasad Umowy wymaga bliskiej współpracy i koordynacji działań w obrębie międzynarodowych grup finansowych, do których często należą działające tam banki. Wiele z nich uważało wdrożenie Nowej Umowy za problem zagranicznej jednostki dominującej i niewiele uwagi poświęcało dostosowaniom do specyfiki krajowej i uwzględnieniu różnic gospodarczych, prawnych i kulturowych.

Deklaracje banków odnośnie do stosowania zaawansowanych metod obliczania wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka kredytowego i operacyjnego wydają się mało realne, biorąc pod uwagę stopień skomplikowania rozwiązań Nowej Umowy i brak odpowiednich danych. Bardziej prawdopodobne jest zastosowanie najprostszej metody oceny ryzyka, która nie tylko wymaga utrzymywania wyższego kapitału regulacyjnego, ale może również spowodować utratę reputacji banku. Wpłyne to prawdopodobnie na zachowanie jego obecnych i potencjalnych inwestorów oraz klientów, a konkurencji, która sprosta zaawansowanym wymogom, umożliwi uzyskanie przewagi na rynku.

3. Stan przygotowania banków działających w Polsce do wdrożenia Nowej Umowy

Badaniami KPMG oraz PricewaterhouseCoopers objęto także banki działające w Polsce. Obie ankiety spotkały się jednak z niewielkim zainteresowaniem. Za prawdopodobną przyczynę tej sytuacji uznano niepodejmowanie przez banki prac związanych z wprowadzeniem Nowej Umowy na szczeblu lokalnym. Większość banków wchodzi bowiem w skład struktur organizacyjnych instytucji zagranicznych i przypuszczalnie planuje wprowadzenie rozwiązań opracowanych przez podmiot dominujący.

Według danych KPMG z banków działających w Polsce tylko dwa rozpoczęły już projektowanie i tworzenie nowych systemów pomiaru zarówno dla ryzyka kredytowego, jak i operacyjnego. Te z nich, które prowadziły prace nad wdrożeniem metody pomiaru wymogu kapitałowego dla ryzyka kredytowego, w większości deklarowały zastosowanie metody opartej na ratingach wewnętrznych w wersji podstawowej. W przypadku ryzyka operacyjnego 75% banków z Polski planowało stosowanie metody standardowej. Odmienne informacje prezentuje firma Deloitte, według której aż 70% banków działających w Polsce zamierzało stosować najprostszą metodę podstawowego wskaźnika. Jest to zdecydowanie najgorsza z prezentowanych prognoz (tabela 8) (Tarczyńska, Kuroczycka 2005).

Banki działające na terenie Polski, podobnie jak banki zagraniczne, największe korzyści z wdrożenia zasad Nowej Umowy dostrzegały w możliwości udoskonalenia systemów zarządzania ryzykiem operacyjnym, ulepszenia procesów wewnętrznych oraz systemów ratingowych. Podobnie jak zagraniczni respondenci rzadziej wskazywały na korzystny wpływ Umowy na zmniejszenie wymogów kapitałowych.

Banki uczestniczące w ankiecie wskazały również na problem wysokich kosztów wdrożenia Nowej Umowy. Tylko jeden z ankietowanych banków dysponował budżetem powyżej 1 mln USD. Jest wysoce prawdopodobne, że banki, dążąc do obniżenia kosztów, będą skłonne wprowadzić rozwiązania przystosowane do lokalnych wymogów opracowane przez własne grupy kapitałowe.

Wyniki badań, mimo że pochodzą z różnych źródeł, w większości zagadnień są zbieżne. W porównaniu z bankami na świecie zaawansowanie prac banków działających w Polsce w przygotowania do wdrożenia Nowej Bazylejskiej Umowy Kapitałowej można ocenić jako niskie. W odróżnieniu od banków działających na świecie, które cechuje optymistyczne podejście do wprowadzenia Nowej Umowy, w bankach w Polsce dominują bierność i obawa przed tym wyzwaniem lub brak zainteresowania problemem. Światowe banki dostrzegają przede wszystkim korzyści, nie tyle w postaci zmniejszenia wymogów kapitałowych, ile w usprawnieniu systemu zarządzania ryzykiem kredytowym i operacyjnym. Banki w Polsce wołałyby być zwolnione z podejmowania działań w tym zakresie, zostawiając ten problem spółce matce. Widoczny jest również brak chęci współpracy między bankami (w przeciwieństwie do „pluskwy milenijnej”), związany prawdopodobnie z koniecznością zindywidualizowanego podejścia do ryzyka i obawą przed upublicznieniem informacji, które mogłyby wykorzystać konkurenci (Gamdzik 2004).

Poniżej wskazano prawdopodobne przyczyny niskiego stanu przygotowań banków działających

w Polsce do wdrożenia założeń Nowej Bazylejskiej Umowy Kapitałowej.

- **Koszty.** Dla polskich banków koszty równe prognozowanym przez zagraniczne instytucje finansowe są dużym wyzwaniem. Zgodnie z szacunkami przekazanymi przez grupę 43 banków w odpowiedzi na ankietę GINB poniesione do końca 2005 r. całkowite koszty przygotowań do wprowadzenia Nowej Umowy wyniosły co najmniej 51,5 mln zł. Na rok 2006 i lata następne banki określiły przybliżone wydatki łącznie na 222 mln zł, co stanowi kwotę ponad czterokrotnie wyższą od kosztów poniesionych do końca 2005 r. Zaznaczono jednak, że koszty te mogą ostatecznie być jeszcze wyższe m.in. ze względu na to, że część banków nie uwzględniła w szacunkach kosztów poniesionych w latach ubiegłych czy też planowanych przygotowań (NBP 2006).

- **Infrastruktura informatyczna.** Stosowanie wyrafinowanych metod zarządzania ryzykiem operacyjnym będzie wymagać konsolidacji różnorodnych systemów informatycznych zarówno w ramach banku, jak i grupy kapitałowej, do której bank należy. W Polsce informatyczna infrastruktura sektora bankowego podlega dynamicznym przeobrażeniom, również w wyniku intensywnych w ostatnich latach procesów fuzji banków o różnych systemach informatycznych i kulturach korporacyjnych. Konieczne do sprostania wyzwaniom Nowej Umowy zaplecze informatyczne może wymagać wykorzystania w większym zakresie outsourcingu, np. serwisu informatycznego czy przetwarzania danych, i będzie związane z wysokimi kosztami. Należy także zaznaczyć, że outsourcing, choć wykorzystywany również jako narzędzie redukcji ryzyka, w przypadku ryzyka operacyjnego może być jego dodatkowym źródłem (Gołajewska et al. 2002, s. 49).

- **Bazy danych.** Do pomiaru ryzyka operacyjnego przy wykorzystaniu zaawansowanych metod niezbędne są wewnętrzne historyczne bazy danych, pochodzące z co najmniej trzech lat wstecz. Podobnie jak przedstawiono w przytoczonych powyżej wynikach badań, również dla banków działających w Polsce jest to istotny problem. W niektórych bankach bazy zaczęto wypełniać danymi już pod koniec lat 90., w większości dopiero dwa lata temu (Lenczewski Martins, Niedziółka 2005). Niekompletność baz danych w polskich bankach wynika także ze wspomnianych już procesów fuzji i przejęć oraz związanych z nimi zmian i integracji systemów IT. Może to zwiększyć koszty i czas opracowania modeli zarządzania ryzykiem, a nawet uniemożliwić wprowadzenie ich wersji zaawansowanej.

- **Zależność od zagranicznych inwestorów strategicznych.** Banki działające w Polsce traktują wdrożenie zasad Nowej Umowy jako problem zagranicznej jednostki dominującej, gdyż ich struktura własno-

Tabela 8. Stan przygotowania banków działających w Polsce do wprowadzenia zasad Nowej Bazylejskiej Umowy Kapitałowej na tle świata i Europy Środkowo-Wschodniej

Świat	Europa Środkowo-Wschodnia	Polska
1. Zaawansowanie prac		
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Większość banków (90%) rozpoczęła prace nad wdrożeniem Nowej Bazylejskiej Umowy Kapitałowej, jedynie 8% nie podjęło żadnych działań w tym zakresie (KPMG). ▪ Połowa banków, które rozpoczęły prace, znajdowała się w ich wstępnej fazie (KPMG). ▪ Bardziej zaawansowane były projekty dotyczące ryzyka kredytowego niż ryzyka operacyjnego (KPMG). ▪ Występowało duże zróżnicowanie regionalne – na etapie implementacji znajdowało się 60% banków z Europy, 12% z USA i 15% z regionu Azji i Pacyfiku (należy zaznaczyć, że niski wskaźnik w przypadku USA był wynikiem zastosowania Nowej Bazylejskiej Umowy Kapitałowej tylko do największych banków) (KPMG). 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Mimo świadomości problemu brak konkretnych działań (PwC). ▪ Część banków nie miała żadnych informacji na temat Nowej Bazylejskiej Umowy Kapitałowej (PwC). ▪ 44% banków nie brało jeszcze pod uwagę realizacji przedsięwzięć związanych z Nową Bazylejską Umową Kapitałową, 32% rozpoczęło prace, z czego 23% znajdowało się na ich wstępnym etapie, pozostałe 23% wdrażało założenia Nowej Umowy (PwC). ▪ Banki ze wschodniej i południowej części regionu były mniej zaawansowane niż z krajów kandydujących do UE (zróżnicowanie regionalne) (PwC). ▪ 70% respondentów stwierdziło, że postęp w przygotowaniach jest mniejszy niż 50% (E&Y). 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Bierność – „syndrom centrali”, „etap wyczekiwania”. ▪ Większość banków nawet nie zbierała danych, niektóre znajdowały się na etapie poprzedzającym wdrożenie, zdecydowana większość na etapie studialnym. ▪ Dwa ankietowane przez KPMG banki rozpoczęły już projektowanie i tworzenie nowych systemów zarówno dla ryzyka kredytowego, jak i operacyjnego.
2. Deklarowane metody pomiaru wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka kredytowego (odsetek badanych banków)		
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Standardowa – 35% (KPMG). ▪ Podstawowa metoda wewnętrznych ratingów – 33% (KPMG). ▪ Zaawansowana metoda wewnętrznych ratingów – 27% (KPMG). ▪ Decyzja nie została jeszcze podjęta – 5% (KPMG). ▪ Ponad 80% banków z Europy i USA planowało przyjęcie metod zaawansowanych do 2007 r. (FT RC). 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Standardowa – 23% (PwC); 45,8% (E&Y). ▪ Podstawowa metoda wewnętrznych ratingów – 28% (PwC); 33,3% (E&Y). ▪ Zaawansowana metoda wewnętrznych ratingów – 27% (PwC), 8,4% (E&Y). ▪ Standardowa i podstawowa metoda wewnętrznych ratingów – 5% (PwC). ▪ Podstawowa i zaawansowana metoda wewnętrznych ratingów – 6% (PwC). ▪ Reszta banków nie udzieliła odpowiedzi (PwC). ▪ W przyszłości respondenci planowali szersze wykorzystanie metod zaawansowanych: aż 45,8% zamierzało wdrożyć zaawansowaną metodę wewnętrznych ratingów, 47,1% podstawową, a żaden bank nie zamierzał pozostać przy metodzie standardowej (E&Y). 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Podstawowa metoda wewnętrznych ratingów – większość (KPMG).
3. Deklarowane metody pomiaru wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka operacyjnego (odsetek ogółu badanych banków)		
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Podstawowego wskaźnika – 24% (KPMG). ▪ Standardowa – 44% (KPMG). ▪ Zaawansowane metody pomiaru – 23% (KPMG). ▪ Ponad 70% banków planowało przyjęcie zaawansowanych metod pomiaru w 2010 r. (FT RC). 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Podstawowego wskaźnika – 22% (PwC); 8,3% (E&Y). ▪ Standardowa – 31% (PwC); 66,5% (E&Y). ▪ Zaawansowane metody pomiaru – 30% (PwC)*; 16,7% (E&Y). ▪ Podstawowego wskaźnika i standardowa – 1,5% (PwC). ▪ Standardowa i zaawansowane metody pomiaru – 3% (PwC). ▪ Reszta banków nie udzieliła odpowiedzi (PwC). ▪ W przyszłości 66,6% planowało wdrożenie zaawansowanych metod pomiaru (E&Y). 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Standardowa 75% (KPMG). ▪ Zaawansowane metody pomiaru – 1 bank (KPMG). ▪ Metoda podstawowego wskaźnika – 70%, standardowa – 20%, zaawansowane metody pomiaru – 10% (Deloitte).

4. Wysokość budżetu przeznaczanego na wdrożenie Nowej Umowy		
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ponad 75% banków określiło budżet (KPMG), 69% (FT RC). ▪ Ponad połowa banków zarezerwowała środki do 1 mln USD, 25% 1–5 mln USD (KPMG). ▪ 90% banków średniej wielkości (wartość aktywów 25–100 mld USD) do 50 mln EUR, około 70% dużych banków powyżej 50 mln EUR, a 30% powyżej 100 mln EUR (FT RC). ▪ Średni koszt został określony na poziomie 20 mln USD (E&Y). 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Większość banków nie zarezerwowała środków na wdrożenie Nowej Umowy; dominująca grupa nie potrafiła nawet w przybliżeniu określić ich wysokości (PwC). 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Tylko jeden bank dysponował budżetem powyżej 1 mln USD (KPMG).

* Jak zaznaczono w publikacji prezentującej wyniki badań, tak duży odsetek banków deklarujących zastosowanie najbardziej zaawansowanej metody pomiaru ryzyka operacyjnego nie zgadza się z rzeczywistością.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań KPMG z 2003 r., PricewaterhouseCoopers z 2002 r., Financial Times Research Centre z 2004 r., Ernst & Young i Risk z 2004 i 2005 r. oraz Deloitte z 2005 r.

ściowa jest w znacznym stopniu zdominowana przez kapitał zagraniczny. Banki, które mają zagranicznych inwestorów strategicznych, korzystają z ich doświadczeń, przygotowując się do wdrożenia Nowej Umowy. Obecnie jest to ponad 40 banków na około 50 działających w formie spółek akcyjnych.

- **Brak możliwości nabycia gotowego rozwiązania.** Należy zaznaczyć, że bank nie uzyska zgodności z wytycznymi Nowej Umowy poprzez wdrożenie gotowych rozwiązań otrzymanych np. od spółki matki. Musi je dopasować, mając na względzie swoje jednostkowe biznesowe i technologiczne uwarunkowania i możliwości oraz specyfikę otoczenia, w którym działa. Stanowi to źródło dodatkowych wyzwań dla banków.

- **Stanowisko organów nadzoru.** Jak zaznaczono, efektywne przygotowanie banków do wdrożenia Nowej Umowy wymagało rozpoczęcia przez nie działań na długo przed jej wprowadzeniem do polskiego porządku prawnego poprzez uwzględnienie dyrektyw Unii Europejskiej. Co więcej, banki powinny były podjąć pewne kroki jeszcze przed ogłoszeniem ostatecznej wersji Nowej Umowy. Oznaczało to więc uwzględnienie wytycznych, które mogły ulec istotnym zmianom. Konieczne było także korzystanie z dokumentów publikowanych przez Komitet, gdyż np. w odniesieniu do ryzyka operacyjnego dokumenty konsultacyjne GINB zostały opracowane dopiero w 2005 r. (metody proste) i 2006 r. (metody zaawansowane)⁸.

Jak wynika z powyższego, przyczyny małego zaawansowania przygotowań banków do wdrożenia Nowej Umowy można podzielić na wewnętrzne, zależne od banku (koszty, infrastruktura informatyczna, bazy danych), oraz zewnętrzne, związane z jego otoczeniem (zagraniczny inwestor strategiczny, brak możliwości nabycia gotowego rozwiązania, stanowisko organów nadzoru).

4. Badania prowadzone przez Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego

Omawiając przygotowania banków do wdrożenia Nowej Umowy, należy wspomnieć o badaniach ilościowych (tzw. Quantitative Impact Studies – QIS) przeprowadzonych przez Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego. Ich cel był inny niż badań prezentowanych powyżej, gdyż miały za zadanie określić wpływ nowych regulacji na wymogi kapitałowe banków. W okresie od kwietnia 2001 r. do grudnia 2005 r. Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego przeprowadził w sumie siedem takich badań, z czego cztery w 2001 i 2002 r.: Quantitative Impact Studies (QIS2-Tranche 1, QIS2-Tranche 2: Operational Risk Data, QIS 2.5, QIS 3) oraz Operational risk data collection exercise. Ich wyniki uwzględniono, modyfikując kolejne propozycje Komitetu. Kolejne dwa badania: QIS 4 i QIS 5, zostały przeprowadzone po opracowaniu ostatecznej wersji Umowy (2004 i 2005 r.). W badaniu QIS 4 wzięły udział kraje, które same zadeklarowały taką chęć. Jego wyniki w USA stały się przesłanką wspomnianego przesunięcia terminu wejścia w życie Nowej Umowy. Wystąpiły bowiem bardzo duże rozbieżności otrzymanych wartości zależnie od wielkości instytucji. Ponieważ były one większe, niż założono (największy spadek wartości kapitału wyniósł 47%, a wzrost 56%), uznano, że przed wdrożeniem Nowej Umowy konieczne jest dalsze zbadanie problemu (Schmidt Bies 2005). Polska uczestniczyła w dwóch tego typu badaniach – QIS 3 oraz QIS 5.

Trzecie badanie ilościowe (QIS 3), poprzedzające wydanie przez Komitet Trzeciego Dokumentu Konsultacyjnego, zostało przeprowadzone pod koniec 2002 r. Dotyczyło ono głównie ryzyka kredytowego i miało największy zasięg z dotychczas przeprowadzonych. Uczestniczyło w nim 365 banków z 43 krajów, z tego 188 pochodziło z 13 należących do Komitetu krajów G10, a 177 z 30 pozostałych krajów. W badaniu wzięły udział banki z wszystkich krajów Unii Euro-

⁸ Generalny Inspektorat Nadzoru Bankowego (2005; 2006b).

pejskiej oraz banki z krajów akcesyjnych (Basel Committee on Banking Supervision 2003).

Większość banków pochodzących z krajów G10 wykorzystwała do obliczenia wymogów z tytułu ryzyka kredytowego metodę standardową (185), 109 zastosowało podstawową metodę wewnętrznych ratingów, a 52 metodę zaawansowaną. Jak wykazały wyniki badań, zmniejszenie wymogów kapitałowych dotyczyło wszystkich banków, które zastosowały zaawansowaną metodę wewnętrznych ratingów. Był to wynik zgodny z polityką Komitetu Bazylejskiego, zachęcającego duże, międzynarodowe banki do stosowania metod zarządzania ryzykiem najbardziej wrażliwych na jego rzeczywisty poziom.

W badaniu QIS 3 po raz pierwszy wzięło udział 12 największych polskich banków, których aktywa stanowiły około 80% aktywów całego sektora bankowego w Polsce (Koleśnik 2004). Osiem badanych banków wybrało metodę standardową, a cztery metodę standardową i wewnętrznych ratingów. Zastosowanie metody standardowej spowodowało wzrost wymogów kapitałowych o około 19%, z czego około 16,5% przypadało na nowo wprowadzony wymóg z tytułu ryzyka operacyjnego, a w rezultacie spadek średniego współczynnika wypłacalności o około 2,2 pkt proc. W przypadku metody wewnętrznych ratingów spadek współczynnika wypłacalności był wyższy niż dla metody standardowej i wyniósł około 3,8 pkt proc. Żaden bank nie był jednak zagrożony obniżeniem się jego wartości poniżej 8%.

W przeciwieństwie do wyników większości banków zagranicznych badania przeprowadzone w Polsce wskazują więc na lepsze wyniki zastosowania metody standardowej niż metody wewnętrznych ratingów. Znacznie wyższe wymogi kapitałowe w przypadku zastosowania bardziej zaawansowanej metody można uznać za wynik działania trzech czynników (Zawadzki 2004):

- 1) wyższy poziom ryzyka kredytowego w Polsce niż w krajach wysoko rozwiniętych, przez co metoda bardziej wrażliwa na ryzyko skutkuje wyższymi wymogami kapitałowymi z jego tytułu,

- 2) niedoskonałości zastosowanych przez banki modeli zmuszającej je do przyjmowania konserwatywnych założeń metodologicznych,

- 3) oparcie parametrów na danych z „dołka” cyklu koniunkturalnego (1999–2001), a nie na średnich dla całego cyklu.

Podobne wyniki uzyskały także banki z innych krajów przyjętych niedawno do Unii Europejskiej krajów, np. z Czech i Węgier, oraz banki działające na terenie „gospodarek wschodzących”, np. z Korei Płd., Brazylii czy RPA (Koleśnik 2004).

W marcu 2005 r. Komitet Bazylejski podjął decyzję o przeprowadzeniu badania QIS 5, którego celem było określenie wpływu ostatnich zmian w regula-

cjach Nowej Umowy na obliczanie wymogów kapitałowych przez banki. Łącznie na świecie w badaniu QIS 5 wzięło udział 357 banków z 31 państw (Basel Committee on Banking Supervision 2006). Wyniki badań nie dały podstaw do modyfikacji podstawowych wytycznych Nowej Umowy, która – jak uznano – w pełni spełnia związane z nią oczekiwania.

W Polsce badanie przeprowadziła Komisja Europejska. Miało ono na celu określenie wpływu dyrektyw 2006/48/WE i 2006/49/WE na wymogi kapitałowe banków działających na terenie Unii. W badaniach wzięło udział 19 największych banków komercyjnych oraz 56 wybranych banków spółdzielczych.

Badania przeprowadzone w bankach komercyjnych pozwoliły stwierdzić, że 13 z nich planowało w odniesieniu do ryzyka kredytowego zastosowanie metody standardowej, a 6 metody wewnętrznych ratingów, przy czym tylko w jednym banku w wersji zaawansowanej. W przypadku ryzyka operacyjnego ponad połowa badanych deklarowała zastosowanie metody standardowej (11 banków), 7 metod podstawowego wskaźnika, a jeden zaawansowane metody pomiaru (Generalny Inspektorat Nadzoru Bankowego 2006a). Analiza wyników badań wskazuje, że wprowadzenie powyższych metod spowoduje w przypadku banków komercyjnych wzrost aktywów ważonych ryzykiem o 15% i spadek współczynnika wypłacalności z około 14,7% do 12,8%. Po uwzględnieniu rezultatów dla banków spółdzielczych i ekstrapolacji na cały system bankowy wartość aktywów ważonych ryzykiem wzrośnie o 14,6%, a współczynnik wypłacalności spadnie do poziomu 13,07%. W wartościach bezwzględnych odpowiada to wzrostowi wymaganych funduszy własnych z 25,6 mld zł do 29,4 mld zł. Biorąc jednak pod uwagę, że banki utrzymują z reguły kapitały własne znacznie powyżej minimalnego wymaganego poziomu, można oczekiwać, iż wprowadzenie Nowej Umowy nie spowoduje konieczności zwiększenia funduszy własnych w większości z nich. Należy także podkreślić, że zgodnie z wynikami badań wspomniany wzrost funduszy własnych jest w całości konsekwencją wprowadzenia dodatkowego wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka operacyjnego. Wymóg kapitałowy z tytułu pozostałych rodzajów ryzyka nieco się obniżył (o około 3,1%). Podkreślono, że dla żadnego banku objętego badaniem współczynnik wypłacalności nie obniżył się poniżej 8%. Wprowadzenie w życie postanowień dyrektyw nie spowoduje zatem bezpośrednio konieczności podwyższenia kapitału w polskich bankach.

Trudno jest porównywać wyniki badań QIS 3 i QIS 5. Różnią się one bowiem terminem badania (przypadają na inne etapy cyklu koniunkturalnego) i próbą badawczą. Odmienne są także preferowane przez banki podejścia do pomiaru ryzyka i stopień zaawansowania prac zmierzających do opracowania

wewnętrznych modeli w tym zakresie. Nie bez znaczenia pozostają także zmiany wytycznych Nowej Umowy i opublikowanie jej ostatecznej wersji, jak również opublikowanie dyrektyw Unii Europejskiej i dokumentów konsultacyjnych GINB (Generalny Inspektorat Nadzoru Bankowego 2006).

5. Podsumowanie

W artykule zaprezentowano analizę wyników badań, której celem było określenie stopnia przygotowania banków działających w Polsce do wdrożenia zasad Nowej Bazylejskiej Umowy Kapitałowej na tle Europy Środkowo-Wschodniej i świata. Większość badań wykorzystanych w artykule została przeprowadzona przed ogłoszeniem ostatecznej wersji Umowy, ale – jak podkreślono – ze względu na bardzo duży zakres wprowadzanych zmian właściwe przygotowanie banków wymagało wczesnego rozpoczęcia przygotowań.

Przeprowadzone badania wskazują, że banki działające w Polsce były mniej zaawansowane we wdrażaniu Nowej Umowy niż instytucje działające na zachodzie Europy. Do prawdopodobnych przyczyn tego stanu można zaliczyć przede wszystkim wysokie koszty wprowadzanych zmian, niewystarczające zaplecze informatyczne oraz niekompletne bazy danych w bankach działających w Polsce.

Stosowanie zaawansowanych i bardziej wrażliwych na ryzyko metod pomiaru poprawia ocenę i kontrolę poziomu ryzyka w poszczególnych ban-

kach i w całym systemie bankowym. Jest to istotne dla instytucji nadzoru bankowego oraz samych banków. Wyniki badania QIS 5 potwierdziły, że stosowanie metod zaawansowanych będzie korzystne dla banków z punktu widzenia wysokości wymogu kapitałowego. Także wyniki badań, których celem było określenie wpływu dyrektyw wprowadzających wytyczne Nowej Umowy do unijnego porządku prawnego, wskazały, że dyrektywy zapewniają „zachętę kapitałową” dla banków do stosowania bardziej zaawansowanych metod pomiaru zarówno ryzyka kredytowego, jak i operacyjnego.

W przypadku Polski wspomniana „zachęta kapitałowa” jest słabsza niż w Unii. Wiąże się to przede wszystkim z relatywnie wysokim wymogiem z tytułu ryzyka operacyjnego, odmienną strukturą portfela oraz wyższym poziomem ryzyka banków działających w Polsce. Niemniej jednak dalsza konwergencja Polski z Unią Europejską, również w odniesieniu do działalności sektora bankowego, powinna prowadzić do znacznego wzmocnienia bodźców do wprowadzania metod zaawansowanych przez banki, o czym świadczą wyniki QIS 5 dla banków UE. Należy również zauważyć, że wysokie wymogi z tytułu ryzyka operacyjnego wskazują, że wdrożenie metod zaawansowanych w odniesieniu do właśnie tego ryzyka, może przynieść bankom potencjalnie największą korzyść. Prace w działających w Polsce bankach, mimo wyraźnych trudności i małego zaawansowania, zmagają się więc ku właściwemu celowi.

Bibliografia

- Accenture (2004), *Banks Report Widespread Challenges Remain in Their Basel II Preparations, According to Global Survey*, http://accenture.tekgroup.com/article_display.cfm?article_id=4123
- Basel Committee on Banking Supervision (2003), *Quantitative Impact Study 3 – Overview of Global Results*, www.bis.org/bcbs/qis/qis3results.pdf
- Basel Committee on Banking Supervision (2004) *International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards. A Revised Framework*, Bank for International Settlements, <http://www.bis.org/publ/bcbs107.htm>
- Basel Committee on Banking Supervision (2006), *Results of the fifth quantitative impact study (QIS 5)*, Bank for International Settlements, www.bis.org/bcbs/qis/qis5results.pdf
- Ernst&Young (2005), *Basel II Survey Central and Eastern Europe*, www.ey.com
- Flachsmann S., McKinney D. (2004), *ORM costs, challenges and opportunities*, <http://db.riskwaters.com/public/showPage.html?page=200396>
- Gamdzyk P. (2004), *Daleko do Bazylei*, „Computerworld”, nr 31, <http://www.computerworld.pl>

- Generalny Inspektorat Nadzoru Bankowego (2005), *Metody proste wyliczania wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka operacyjnego*, „Dokument Konsultacyjny”, DK/04/OPR, www.nbp.pl/Publikacje/nadzor_bankowy/pdf/DK_04.pdf
- Generalny Inspektorat Nadzoru Bankowego (2006a), *Skutki wprowadzenia Nowej Umowy Kapitałowej i Dyrektywy CRD dla polskiego systemu bankowego na tle europejskim i światowym: Wyniki Piątego Badania Ilościowego (QIS 5)*, Warszawa, http://www.nbp.pl/Publikacje/nadzor_bankowy/pdf/QIS5.pdf
- Generalny Inspektorat Nadzoru Bankowego (2006b), *Walidacja zaawansowanych metod wyliczania wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka kredytowego i operacyjnego*, „Dokument Konsultacyjny”, DK/9/Walidacja, www.nbp.pl/Publikacje/nadzor_bankowy/pdf/dk_9.pdf
- Gołajewska M., Kokoszczński R., Polański Z. (2002), *Raport o stabilności systemu finansowego, styczeń 2000 – czerwiec 2001*, NBP, Warszawa.
- Komisja Papierów Wartościowych i Giełd (2006), *Wymogi kapitałowe (CAD/CRD)*, http://www.kpwig.gov.pl/cad_ue.htm
- NBP (2006), *Uzasadnienie do projektu uchwały KNB*, http://www.nbp.pl/Publikacje/nadzor_bankowy/pdf/uz1.pdf
- Jajuga K. (1999), *Kamień milowy architektury rynku finansowego*, „Rynek Terminowy”, nr 6, s. 41
- Koleśnik J. (2004), *Stan prac nad Nową Bazylejską Umową Kapitałową – wyzwania dla polskiego sektora bankowego*, „Studia i prace Kolegium Zarządzania i Finansów”, nr 41, SGH, Warszawa.
- KPMG International (2004a), *Ready for Basel – how prepared are banks?*, www.kpmg.lu/download/baselII/baselsurveyoctober2004.pdf
- KPMG International (2004b), *Results of the Basel II survey – Eight questions on the New Basel Accord*, <http://www.kpmg.ca/en/industries/fs/banking/documents/readyForBasel.pdf>
- Lenczewski Martins C., Niedziółka P. (2005), *Kwantyfikacja ryzyka operacyjnego w banku oraz jego wpływ na wymóg kapitałowy*, „Bank i Kredyt”, nr 5, s. 28–41
- PricewaterhouseCoopers (2004), *Nowa Umowa Kapitałowa, Obecna sytuacja, wiedza i plany instytucji finansowych w Europie Środkowej i Wschodniej*, <http://www.pwc.pl>
- Romanowski M., Szklarczyk K., (2005) *Wynik badań dotyczących ryzyka operacyjnego w świetle Nowej Umowy Kapitałowej*, „Rynek Terminowy”, nr 3, s. 54–59.
- Schmidt Bies S. (2005), *Remarks made at Risk USA 2005 Congress, Boston, Massachusetts*, <http://www.federalreserve.gov/boardDocs/speeches/2005/20050608/default.htm>
- Silverman E. J. (2006), *Banks Worry as US Stalls Over Basel II*, www.riskcenter.com/story.php?id=12138
- Straley P., Hansen E. (2005), *Asia-Pacific Basel II survey*, Ernst&Young, [http://www.ey.com/global/download.nsf/China_E/Basel_Article_041209/\\$file/Basel_Article_041209.pdf](http://www.ey.com/global/download.nsf/China_E/Basel_Article_041209/$file/Basel_Article_041209.pdf)
- Tarczyńska N., Kuroczycka Ż. (2005), *Światowe standardy funkcjonowania banków i ich wpływ na sektor bankowy w Polsce*, materiały z konferencji *Jak banki komercyjne w Polsce są przygotowane do realizacji wymogów umowy Basel II*, Deloitte, Comp Rzeszów SA, 8–9 czerwca, Warszawa, http://www.comprze.com.pl/download/deloitte_sheraton.pdf
- Zawadzki P. (2004), *Trzecie badanie ilościowe. Wpływ Nowej Umowy Kapitałowej na wielkość kapitału regulacyjnego banków w Polsce*, „Bezpieczny Bank”, nr 2, s. 67–86.